

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่อง การเปิดรับสื่อกับพฤติกรรม จริยธรรมของวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร อาจแบ่งออกได้เป็น 5 หัวข้อ คือ

- 1.ทฤษฎีการปลูกฝังความจริง (Cultivation Theory)
- 2.แนวคิดเกี่ยวกับสังคมแห่งการบริโภค : บริโภคนิยมและผลกระทบต่อสังคมไทย
- 3.แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรม
- 4.ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (Theory of reasoned action)
- 5.แนวคิดเกี่ยวกับจิตวิทยาวัยรุ่น

ทฤษฎีการปลูกฝังความจริง (Cultivation Theory)

ในแต่ละวัน คนในสังคมใช้เวลาไม่น้อยไปกับกิจกรรมด้านการสื่อสาร Kleinfans (อ้างถึงใน เสถียร เขยประทับ: 19) กล่าวว่า การสื่อสารเป็นส่วนที่สำคัญอย่างยิ่งของชีวิต เหมือนลมหายใจ แต่เรามากไม่ค่อยรู้ตัวว่าเรากำลังสื่อสารอยู่ Lasswell (1948: 37-51 อ้างถึงใน Schramm, 1972: 19) กล่าวถึงหน้าที่ของการสื่อสารในสังคมไว้ 3 ประการ คือ การสำรวจสิ่งแวดล้อม (surveillance) การสร้างมติร่วมกันในสังคม (consensus) และการขัดเกลาทางสังคม (socialization) ผลของการสื่อสารอาจปรากฏให้เห็นเด่นชัด และเกิดขึ้นในระยะเวลาอันสั้น (shot termed) หรือระยะยาว (long termed) หรืออาจเกิดแบบซ่อนเร้นแอบแฝงไว้ (latent) (แนวคิดอ้างใน พัทธนี เขยจรรรยา, เมตตา วิวัฒนากุล และถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์, 2538: 55) ซึ่ง George Gerbner และคณะ สนใจผลของการสื่อสารในลักษณะผลสะสมระยะยาวจากการเปิดรับสื่อ

Gerbner เห็นว่าโทรทัศน์เป็นสิ่งหลักในการกำหนดลักษณะสังคม ในช่วงแรกมุ่งศึกษาอธิบายผลกระทบจากความรุนแรงทางโทรทัศน์ที่มีต่อความเชื่อของประชาชน ต่อมาจึงได้ขยายความสนใจออกไปยังพฤติกรรมอื่นๆที่ปรากฏในโทรทัศน์ เช่น บทบาททางเพศ การดึงดูดความน่าสนใจ สุขภาพ การเมืองและศาสนา โดยประเด็นหลักที่สนใจคือ โทรทัศน์ได้มีบทบาทในการปลูกฝังทางวัฒนธรรมด้วยการสร้างโลกทางวัฒนธรรมในประเด็นต่างๆอย่างไร

การวิเคราะห์การปลุกฝังความจริงเป็นส่วนประกอบของกระบวนการทัศนทางการวิจัยแนวคิดเรื่องตัวบ่งชี้ทางวัฒนธรรม (Cultural indicators) ซึ่งตรวจสอบ 1. กระบวนการของชนบทรณนิยมที่มีมาแต่ดั้งเดิม 2. ภาพลักษณ์ในสารของสื่อ 3. ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสารจากโทรทัศน์กับความเชื่อและพฤติกรรมของผู้ชม การวิเคราะห์การปลุกฝังความจริงจะมองผลที่แทรกซึมอย่างกว้างๆจากการเปิดรับสื่อแบบสะสม ซึ่งกรอบทฤษฎีพื้นฐานสามารถปรับใช้ได้กับรูปแบบหลักของการสื่อสารทุกชนิด แต่การวิเคราะห์การปลุกฝังความจริงส่วนใหญ่มุ่งไปที่โทรทัศน์ เนื่องจากโทรทัศน์ให้สารที่มีลักษณะเฉพาะ คือ การแทรกซึม และการซ้ำ นอกจากนี้ โทรทัศน์ยังเป็นสื่อที่เด่นที่สุดในอเมริกา

Gerbner เชื่อว่าอำนาจของโทรทัศน์มาจากสารในรูปสัญลักษณ์เกี่ยวกับเรื่องราวของชีวิตจริงที่ถูกนำมาแสดงในแต่ละชั่วโมง แต่ละสัปดาห์ โทรทัศน์ได้เปลี่ยนรูปของกระบวนการวัฒนธรรมในการเล่าเรื่องจากยุคแรก ซึ่งเป็นการสื่อสารแบบเผชิญหน้ากับสมาชิกของชุมชน พ่อแม่ครูและพระสงฆ์ ไปเป็นลักษณะออกจากศูนย์กลาง เป็นมาตรฐาน อยู่ภายใต้แรงผลักดันทางการตลาดและระบบโฆษณาสนับสนุน ปัจจุบันโทรทัศน์แสดงให้เห็นเรื่องราวมากมายของหลากหลายชีวิตและช่วงเวลา นั่นคือโดยพื้นฐานแล้ว โทรทัศน์คือเรื่องราว และเรื่องราวของสังคมก็แสดงให้เห็นภาพปะติดปะต่อของสิ่งที่มีอยู่ สิ่งที่สำคัญ สิ่งที่เกี่ยวข้องกัน และสิ่งที่ถูกต้อง ซึ่งกระบวนการวัฒนธรรมในการเล่าเรื่องนี้ก็ตกอยู่ในมือของวงการค้าระดับโลกซึ่งมีบางสิ่งจะเสนอขาย (Signorielli and Morgan, 1996 : 112)

“การปลุกฝังความจริง” ไม่ได้หมายความถึงรูปแบบที่เป็นความสัมพันธ์เชิงเส้นอย่างง่ายของการ กระตุ้นและตอบสนอง (S-R Model) ระหว่างสารจากสื่อและผู้ชม ซึ่งเป็นการตอบสนองหรือการตีความสารในระยะสั้น แต่หมายถึงผลสะสม ระยะยาว ของการเปิดรับกับระบบสารที่แน่นอนและซ้ำซาก ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป แต่ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ แม้ในทุกๆกลุ่มสังคมจะประกอบด้วยทั้งผู้ที่ดูโทรทัศน์มากและดูโทรทัศน์น้อย และมีความแตกต่างโดยรวมระหว่างผู้ที่ดูโทรทัศน์มากกับดูโทรทัศน์น้อยในตัวแปรทางสังคมและประชากรศาสตร์ แต่มุมมองที่กลุ่มทฤษฎีการปลุกฝังความจริงสนใจคืออิทธิพลและบทบาทของโทรทัศน์ที่ทำหน้าที่สร้างโลกที่ไม่ตรงกับความจริงให้กลายเป็นโลกแห่งความจริงของบุคคล ตามข้อเสนอที่ว่า “เพราะเราเชื่อว่าสิ่งในโทรทัศน์เป็นจริง มันจึงเป็นความจริง” โดยถือว่า ผู้ที่ดูโทรทัศน์น้อยมีแนวโน้มจะ

เปิดรับข้อมูลข่าวสารจากแหล่งที่หลากหลาย ขณะที่ผู้ที่ดูโทรทัศน์มากมีแนวโน้มจะฟังฟังโทรทัศน์มาก

ในแต่ละวัฒนธรรม จะประกอบด้วยกระแสต่างๆที่แพร่หลายอยู่ บางกระแสมีความเข้มแข็ง บางกระแสก็ไม่แรงนัก บางกระแสมีการไหลในทิศทางเดียว บางกระแสก็มีการไหลไปในช่องทางต่างๆ อย่างไรก็ตาม จะมีกลุ่มของความเชื่อ ค่านิยม และการปฏิบัติที่ครอบงำกระแสอื่นๆ ในทางใดทางหนึ่งในศูนย์กลางและโดยรอบของกระแสอื่นๆ กระแสหลักนี้ไม่ใช่ผลรวมโดยตรงของทุกกระแสย่อย แต่เป็นกระแสหลักทั่วไปที่มั่นคงแต่ไม่หยุดนิ่ง ซึ่งแสดงมิติร่วมอย่างกว้างของความหมายและสมมติฐานร่วม ที่สามารถนิยามทุกกระแส (crosscurrent and subcurrent) ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจากบทบาทที่เป็นเอกลักษณ์ของโทรทัศน์ในสังคม จึงเป็นสิ่งที่ชัดเจนว่าโทรทัศน์สามารถและถูกมองว่าเป็นสิ่งแสดงเบื้องต้นของกระแสหลักในสังคม

กระแสหลัก (mainstream) สามารถถูกมองเป็นพื้นฐานทั่วไป (relative commonality) ของมุมมองและค่านิยมซึ่งคนที่ดูโทรทัศน์มากมีแนวโน้มที่จะได้รับการปลูกฝัง การปลูกฝังแบบวิธีหลัก (mainstreaming) หมายถึงการดูโทรทัศน์มากจะซึมซับและครอบงำความแตกต่างในมุมมองและพฤติกรรมซึ่งได้รับมาจากปัจจัยและอิทธิพลอื่น หรืออาจกล่าวได้ว่า ความแตกต่างที่พบในการตอบสนองของกลุ่มผู้คนที่ต่างกัน ซึ่งความแตกต่างนี้มักเกี่ยวข้องกับลักษณะทางวัฒนธรรม สังคมของกลุ่ม จะลดลงหรือหายไปจากการตอบสนองของกลุ่มที่ดูโทรทัศน์มากในกลุ่มเดียวกัน เช่น ในการศึกษาพฤติกรรมการบริโภค ตามดัชนีการบริโภคที่ไม่ดี (poor eating habits index) ยิ่งเด็กมีพฤติกรรมบริโภคที่ไม่ดี ยิ่งสะท้อนพฤติกรรมการบริโภคในโลกของโทรทัศน์ การประเมินการดูโทรทัศน์มักจะถามถึงจำนวนเวลาที่ดูโทรทัศน์เฉลี่ยในแต่ละวัน (นิยมใช้หน่วยเป็นชั่วโมง) ข้อมูลจะถูกนำมาจัดกลุ่มเป็นการดูน้อย ปานกลางและมาก คำถามที่ใช้จะไม่ได้อ้างอิงโทรทัศน์ และไม่สัมพันธ์กับความตระหนักถึงแหล่งสารของผู้ตอบ แต่ผลของความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณการดูโทรทัศน์และแนวโน้มของคำตอบจะอยู่ในลักษณะ(term)ของ ความจริง ค่านิยม และความคิดที่ซ้ำซากและครอบงำในโลกของโทรทัศน์ ซึ่งสะท้อนสิ่งที่โทรทัศน์ให้กับการรับรู้ความจริงทางสังคมของผู้ชม กลุ่มผู้ที่ดูโทรทัศน์มากจะมีแนวโน้มไปตามกระแสหลัก ขณะที่ปัจจัยทางประชากรศาสตร์จะมีอิทธิพลต่อทัศนคติในกลุ่มผู้ที่ดูโทรทัศน์น้อย

การศึกษากระบวนการทางจิตวิทยาเกี่ยวกับการสร้างความเป็นจริงทางสังคมจากเนื้อหาของโทรทัศน์ อาจแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม (Robert P. Hawkins and Suzanne Pingree, 1990: 38-42) คือ

1.การอ้างอิงระยะยาว (Long Inferences) เป็นการศึกษากระบวนการทางจิตวิทยาที่อ้างอิงจากเงื่อนไขหรือผลกระทบกลุ่มย่อยของตัวแปรที่ไม่อยู่ในกระบวนการทางจิตวิทยาที่อ้างอิง เช่น การศึกษา ระดับทางสังคม ซึ่งมักแสดงให้เห็นความสัมพันธ์กับการปลูกฝังในกลุ่มย่อยหนึ่งๆ ผลที่พบถือเป็นการปลูกฝังแบบวิถีหลัก(mainstreaming) หรือ สถานการณ์ที่กลุ่มคนที่ดูโทรทัศน์น้อยมีความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นจริงทางสังคมแตกต่างจากกลุ่มผู้ที่ดูโทรทัศน์มากเชื่อ ในระดับสังคม การปลูกฝังแบบวิถีหลักเป็นกระบวนการที่โทรทัศน์จะนำเสนอประสบการณ์ร่วม(share experiences) ที่กำหนดความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นจริงทางสังคมแบบรวมศูนย์ ดังนั้น กลุ่มผู้ที่ดูโทรทัศน์มากก็จะถูกปลูกฝังให้เชื่อตามกระแสหลัก (mainstream)

2.การอ้างอิงระยะสั้นกว่า (Shorter Inference) เป็นความพยายามที่จะอ้างอิงให้สั้นลง (shorten the chain of inference) โดยการอ้างอิงไปที่ตัวแปรเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ (cognitive trait variables) เช่น ในการศึกษาของ Potter (1986) ศึกษาความเชื่อของวัยรุ่นและผู้ใหญ่เกี่ยวกับความเป็นจริงของโทรทัศน์ในหลายมิติ ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนการดูโทรทัศน์กับความเชื่อเรื่องความเป็นจริงทางสังคมเกิดขึ้นในผู้ที่เชื่อว่าโทรทัศน์เป็นตัวแทนของภาพชีวิตจริงที่ถูกต้อง แต่ไม่มีความสัมพันธ์ในผู้ที่ไม่แน่ใจในการเป็นตัวแทนของโทรทัศน์ Potter เห็นว่า ผู้ที่เชื่อในโทรทัศน์จะยอมรับสารจากโทรทัศน์อย่างจริงจังมากพอที่จะนำมาตัดสินความจริงทางสังคมของตนเอง

3. Intermediat Products เป็นความพยายามที่จะศึกษาผลของการดูโทรทัศน์(intermediate product of viewing) กับความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นจริงทางสังคม Hawkins&Pingress เชื่อว่าโครงสร้างความเป็นจริงทางสังคมซึ่งมีพื้นฐานมาจากโทรทัศน์อาจเกิดขึ้นใน 2 ชั้น คือ 1. เรียบเนื้อหาที่ได้รับมาโดยไม่ตั้งใจจากการดูโทรทัศน์ 2. สร้างความเชื่อจากความทรงจำที่เก็บไว้

การวิเคราะห์การปลูกฝังความจริงไม่ได้มุ่งมองที่รายละเอียดของแต่ละรายการที่มีอยู่อย่างหลากหลาย เพราะเมื่อมองภาพกว้างๆของการทำงานและการใช้โทรทัศน์ เราจะพบแบบแผนหลักที่เหมือนกันเป็นส่วนใหญ่ โทรทัศน์เป็นสื่อที่ออกจากศูนย์กลางและใช้กลุ่มของภาพลักษณ์และสารที่เป็นแบบแผนซึ่งผลิตขึ้นมาเพื่อดึงดูดประชาชน โดยรวม เป้าหมายของการวิเคราะห์การปลูกฝังความจริง คือ เพื่อแยกความแตกต่างของทัศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรมระหว่างผู้ที่ดูรายการโทรทัศน์มากกับผู้ดูรายการโทรทัศน์น้อย ที่สะท้อนความแตกต่างในพฤติกรรมการดูรายการโทรทัศน์และนิสัย โดยไม่ขึ้นกับสังคม วัฒนธรรม และปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างระหว่างผู้ดูทั้ง

สองกลุ่ม ดังนั้น การวิเคราะห์การปลูกฝังความจริงจึงพยายามหาตัวแปรอิสระของการดูโทรทัศน์ (the independent contribution of television viewing) กับแนวคิดความจริงทางสังคมของผู้รับสาร เมื่อคนส่วนใหญ่ดูโทรทัศน์ จำนวนและความหลากหลายของตัวเลือกการดูจะถูกจำกัดด้วยความจริงที่ว่า หลายรายการซึ่งถูกออกแบบสำหรับผู้ชมในกลุ่มเดียวกัน มีพื้นฐานการสร้างและการดึงดูดใจคล้ายกัน มีแนวโน้มที่จะออกอากาศในช่วงเวลาเดียวกัน รายการส่วนมากถูกออกแบบให้สามารถดูได้ทุกคนเนื่องจากความจำเป็นทางการค้า กลุ่มผู้ชมสามารถแบ่งได้ตามช่วงเวลาโดยไม่คำนึงถึงรายการ ผู้ดูจะดูรายการเป็นประจำ(routine) มากกว่าการเลือกโปรแกรมแบบที่เลือกอ่านหนังสือ และมีการดูต่อเนื่องแม้รายการหนึ่งๆจะจบไปแล้ว ดังนั้นผู้ที่ดูโทรทัศน์น้อยอาจสามารถเลือกรายการตามที่ต้องการได้ แต่ยิ่งดูโทรทัศน์มาก ก็ยังมีโอกาสดูสิ่งต่างๆอย่างหลากหลายมากขึ้น และรายการที่นำเสนอเรื่องราวที่แตกต่างกันก็มีแนวโน้มที่จะมีโครงสร้างพื้นฐานเดียวกัน ทั้งนี้รวมถึงการดูเทปวิดีโอ และเคเบิลทีวี ด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับสังคมแห่งการบริโภค : บริโภคนิยมและผลกระทบต่อสังคมไทย

วัฒนธรรมการบริโภค มีรากเหง้ามากจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (สิริพร สมบูรณ์บุรณะ, 2540: 1) เป็นผลจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงในยุโรปและอเมริกา (The great depression) ในปี ค.ศ. 1928 นำไปสู่การเสนอทฤษฎีเศรษฐศาสตร์มหภาคของ John Maynard Keynes ซึ่งเสนอให้นำการบริโภคมาใช้แก้ไขปัญหาเศรษฐกิจส่วนรวม เนื่องจากระบบการผลิตก้าวเข้าสู่ระบบที่ไม่มีขอบเขตจำกัดในการผลิตสินค้า การบริโภคจึงต้องถูกพัฒนาให้ไม่มีขอบเขตจำกัดเช่นเดียวกัน (อริคม โกมลวิทยาธร, 2538: 23)

คำว่า วัฒนธรรมการบริโภค มีความหมาย 2 นัย คือ

1. วัฒนธรรมกระแสหลักในสังคมปัจจุบัน ซึ่งเน้นการตลาดและการบริโภคสินค้าและบริการต่างๆ ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของภาวะสมัยใหม่ในทุกสังคมทั่วโลก

2. วัฒนธรรมที่จำแนกตามสถานภาพ และตามส่วนการตลาด ซึ่งรสนิยมของบุคคลจะสะท้อนฐานะทางสังคมตลอดจนรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนกลุ่มนั้นๆที่แตกต่างไปจากกลุ่มอื่น (สุริชัย หวันแก้ว, 2540: 1)

Jean Baudrillard (สุทธิพันธ์ จิราธิวัฒน์, ผู้แปล, 2531 : 60-65) กล่าวว่า ในสังคมแห่งการบริโภค ความสำคัญของวัตถุจะขึ้นอยู่กับว่าวัตถุนั้นจะสามารถรวมตัวเข้าไปอยู่ในระบบหน้าที่และ

องค์การหนึ่งๆ ได้อย่างไร วัตถุประสงค์มีคุณค่าในฐานะส่วนประกอบหนึ่งของระบบหนึ่งๆ เช่น คุณค่าของไม้ในงานตกแต่งภายใน มิได้อยู่ที่คุณสมบัติของไม้ที่นำมาใช้ แต่อยู่ที่คุณค่าในการสร้างบรรยากาศ เราจะพิจารณาว่าจะนำไม้ไปใช้ประกอบหรือจัดเข้ากับวัตถุอื่นได้อย่างไร เป็นต้นว่าบ้านของใคร จัดสโตน์ไหน พื้นที่เท่าไร วัสดุตกแต่งอื่นๆ เป็นอย่างไร ความสำคัญของไม้และหน้าที่ของไม้จะถูกกำหนดโดยตัวแบบซึ่งจะนำไม้เข้าไปใช้

สถานะใหม่ที่เราให้กับวัตถุประสงค์มีผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของเรา โดยเฉพาะการสูญเสียทางการสื่อสาร การสูญเสียหลักแหล่งของร่างกายที่มีต่อโลกที่ห้อมล้อมตัวเรา การบริโภคเป็นกิจกรรมในการเอาประโยชน์จากระบบสัญญา คุณค่าจากความสามารถในการสื่อสารจากวัตถุ เช่น การใช้สินค้าแบรนด์เนมเพื่อสะท้อนความเป็นคนมีระดับ

เงื่อนไขในสังคมแห่งการบริโภค ผู้ที่ไม่บริโภคคือผู้ที่สูญเสียโอกาส เช่น ถ้าไม่ซื้อเดี๋ยวนี้อะไรก็ได้ของแถมนี้ ถ้าคุณซื้อปิ้งที่นี่ อำนาจการซื้อของคุณจะเหมือนราชา ถ้าไม่ใช้สินค้าแบรนด์เนมนี้ จะไม่ได้รับการยอมรับจากวงสังคม เป็นต้น และเมื่อคุณไม่อยากเสียโอกาส คุณก็ต้องเลือกซื้อสินค้าหรือบริการที่กำหนดไว้ (determined choices) อย่างมากมายจนคนคิดว่าตนเองมีอิสระในการเลือกอย่างเต็มที่

ระบบความหมาย เงื่อนไข วิธีคิด ตัวเลือก ถูกสร้างและเผยแพร่ออกไปยังประชาชนทั่วไปผ่านสื่อต่างๆ จนกระทั่งบริโภคนิยมกลายเป็นวิถีชีวิตของผู้คนในยุคปัจจุบัน McCracken (1990 อ้างถึงใน Steven Miles, 1998 :3) กล่าวว่า ในสังคมที่พัฒนาแล้วในตะวันตก วัฒนธรรมมีความเชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งและขึ้นอยู่กับการบริโภค ถ้าไม่มีสินค้า สังคมที่พัฒนาแล้วจะขาดเครื่องมือสำคัญสำหรับการผลิตซ้ำ การแสดงออก และการจัดการวัฒนธรรม Mike Featherston (1991 อ้างถึงใน สุริชัย หวันแก้ว, 2540: 2) เห็นว่า การบริโภคเป็นภาคเศรษฐกิจสังคมที่ทวีความสำคัญมากขึ้น การบริโภคทำให้กระบวนการผลิตดำเนินไปตามปกติ และเป็นการจูงใจให้คนทำงาน เป็นแหล่งที่มาของการจำแนกตามความแตกต่างด้านสถานภาพแก่กลุ่มต่างๆ ในสังคม เป็นแหล่งสำคัญของความบันเทิงและความใฝ่ฝันของสมาชิกในสังคมบางกลุ่ม

หลังจากที่การพัฒนาตามรูปแบบที่นิยมในประเทศตะวันตกได้แพร่หลายไปทั่วโลก ร้อยละ 95 ของข้อมูลและข่าวสารต่างๆ ถูกควบคุมโดยสำนักข่าวระหว่างประเทศ และส่วนใหญ่รับ

ใช้ผลประโยชน์ของประเทศอุตสาหกรรม (องค์การUNESCO, 1980 อ้างถึงใน ปริชญ์
ปราชญานุพร, 2539 : 71)

ธนิทร์ ศีรณานนท์ (2539) วิเคราะห์อิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ต่อชีวิตของคนไทย ใน
มุมมองของนักวิชาการสาขาต่างๆ พบว่า การไหลของข่าวสารข้อมูลจากชาติตะวันตกควบคู่กับการ
หลังไหลเข้ามาของการลงทุนจากต่างประเทศทำให้วัฒนธรรมตะวันตกถูกถ่ายทอดและซึมซับเข้ามา
ในสังคมไทยมากขึ้น ข้อมูลข่าวสารตะวันตก เช่น CNN กลายเป็นมาตรฐานสากลในการนำเสนอ
ข่าว แม้แต่ในหน้าหนังสือพิมพ์ไทยก็มีการนำเสนอข่าว มุมมองการวิเคราะห์ข่าวที่แฝงปรัชญาแบบ
อเมริกัน รายการโทรทัศน์และวิทยุแบบตะวันตกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว มีวิถีชีวิตโคมกสร้างภาพการ
ใช้ชีวิตแบบตะวันตกให้ผู้ชมดูว่าเป็นสิ่งเท่ น่าลอกเลียนแบบ และเกิดวัฒนธรรมแบบใหม่ซึ่ง
ประกอบด้วย ลักษณะบริโภคนิยม ปังเจกนิยม และการสนองต่อความพึงพอใจทันที (instant
gratification) ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของคนในสังคมหลังสมัยใหม่

จุฑามาศ สุกิจจานนท์ (2539) ศึกษาการสร้างความหมายทางวัฒนธรรมวัยรุ่นในรายการ
ปกิณกะบันเทิงทางโทรทัศน์ พบว่า รายการปกิณกะบันเทิงนำเสนอแบบอย่างทางด้านความคิดและ
พฤติกรรมโดยพัฒนารูปแบบมาจากรายการที่เปิดวิถีชีวิตโคมกของสถานีโทรทัศน์ MTV ซึ่ง
หล่อหลอมทั้งการส่งเสริมการขายและผลิตภัณฑ์เป็นประสบการณ์ความบันเทิง ใช้เทปเพลง (music
video) นำวัยรุ่นเข้าสู่อาณาจักรแห่งอารมณ์ที่ใช้ภาพและเสียงเพลงส่งเสริมการขาย

รายการปกิณกะบันเทิงของไทยใช้สัญลักษณ์ของสังคมตะวันตกคล้ายกับรายการของต่าง
ประเทศ เพื่อสร้างแบบอย่างของวัยรุ่นให้มีอัตลักษณ์ที่ทันสมัยจากการบริโภค และมีวัฒนธรรมวัย
รุ่นตะวันตกเป็นกรอบอ้างอิง มีการนำเสนอพฤติกรรมตามแบบตะวันตก เช่น การนอนเคียงข้างกัน
ดำเนินรายการของพิธีกรชายหญิง และนำเสนอรูปแบบการบริโภคในลักษณะที่เป็น ไปอย่างอิสระ
เสรี ไร้การควบคุมจากพ่อแม่ผู้ปกครอง สนับสนุนให้วัยรุ่นไล่ตามแฟชั่นอย่างไม่มีการสิ้นสุด นำเสนอ
ภาพวัยรุ่นในอุดมคติที่เต็มไปด้วยความสนุกสนานจากการบริโภคสินค้า

รูปแบบรายการมีการนำโฆษณาสินค้าเข้ามาสอดแทรกเป็นเนื้อหาของรายการเพื่อให้สินค้า
เป็นองค์ประกอบหนึ่งในรูปแบบการดำเนินชีวิตของวัยรุ่น เหมือนกับรายการของ MTV ที่มีการ
สอดแทรกโฆษณาอย่างกลมกลืน ให้ผู้ชมดูไม่ออกว่ามีโฆษณาอยู่ในรายการ ทำให้ความจริงทาง

ด้านการพาณิชย์เป็นสิ่งสำคัญอันดับแรกในชีวิตประจำวัน ผลักดันให้ผู้ชมเกิดการรับรู้และตีความวัฒนธรรมวัยรุ่นตามรหัสทางอุดมการณ์ที่รวมตัวอยู่ในกระบวนการสร้างความหมายคืออุดมการณ์ทุนนิยมตามแบบที่รายการนำเสนอ กระตุ้นให้ผู้ชมรับรู้อุดมการณ์บริโภคนิยมและอุดมการณ์ตะวันตกนิยม ใช้ความบันเทิงสร้างความพึงพอใจให้วัยรุ่นและทำให้วัยรุ่นพร้อมที่จะบริโภคสิ่งต่างๆที่รายการนำเสนอ

Quentin J. Schultze (1991 อ้างถึงใน รุ่งฤดี ห่ออนาคต, 2541) ได้รวบรวมผลการศึกษเกี่ยวกับรายการทางสถานีโทรทัศน์ MTV พบว่า เป็นวาทกรรมที่ทำให้วัยรุ่นมองข้ามการใช้เหตุผล แต่ใช้อารมณ์แทน และส่งเสริมให้เกิดการบริโภคโดยไม่ต้องคิด

กาญจนา แก้วเทพ (2533, อ้างถึงใน อภิญญา ศรีรัตนสมบูรณ์, 2534: 23-25) ศึกษามิติด้านอุดมการณ์ในละครโทรทัศน์ไทย พบว่ามีการนำเสนอแนวคิดศักดิ์นิยม แนวคิดชาตินิยม แนวคิดความสัมพันธ์ทางเพศ แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรง แนวคิดด้านไสยศาสตร์ และแนวคิดทุนนิยม ซึ่งด้านหนึ่งมีลักษณะต่อต้านแนวคิดศักดิ์นิยม กล่าวคือ ปฏิเสธความเลื่อมล้ำของคนที่ใช้ชาติตระกูลเป็นเกณฑ์ แต่ยอมรับความเลื่อมล้ำของคนที่ใช้เงินตราเป็นเครื่องแบ่ง มีการเชิดชูเรื่องการแก่งแย่งแข่งขัน การชิงดีชิงเด่น และเป็นแนวคิดทุนนิยมที่เน้นการบริโภคความสะดวกสบาย

ศลิลักษณ์ แจ่มสุข (2538) ศึกษาเรื่องการนำเสนอภาพตัวละครเอกในละครโทรทัศน์ พบว่ามีการถ่ายทอดอุดมการณ์ทุนนิยมผ่านตัวละครเอก โดยในยุคต้นจะเน้นการเอาชนะ โชคชะตาด้วยความขยันหมั่นเพียร ทำงานหนัก แต่ในยุคหลังจะเน้นการบริโภค ความสะดวกสบาย ตัวละครชายมีลักษณะหล่อ ดุติ และเน้นเรื่องสถานะทางสังคม ในขณะที่ความสวยงามเป็นบุคลิกที่โดดเด่นของตัวละครหญิง

เพ็ญสิริ เสวตวิหารี (2541) ศึกษาอิทธิพลของแนวคิดยุคหลังสมัยใหม่ที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยของผู้กำกับ พบว่า รูปแบบการนำเสนอได้รับอิทธิพลส่วนหนึ่งจากความเปลี่ยนแปลงแนวคิดของสังคมที่อยู่ในยุคหลังสมัยใหม่ (Postmodernity) ซึ่งเป็นช่วงของยุคบริโภคนิยม ที่เน้นความพึงพอใจความสุขแก่ผู้บริโภคในการได้เสพวัฒนธรรมหรือวัตถุ สิ้นค้า ตัวละครในภาพยนตร์อยากมีชีวิตที่สุขสบายในสังคมปัจจุบัน มีการดิ้นรนที่จะไปถึงปลายทางของชีวิตซึ่งอยู่ในจุดของการยอม

รับจากคนทั่วไป มีเกียรติ ได้รับการยกย่อง ซึ่งก็หมายถึงกำคำเนินชีวิตอยู่ภายใต้สภาพสังคมเมือง และความสุขที่หามาตอบสนองได้ทันที

วรินทร์า ไกยรวงศ์ (2540) ศึกษามิติแห่งการบริโภคที่ปรากฏในนิตยสารผู้หญิง พบว่า นิตยสารได้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือช่วยสร้างแบบแผนการบริโภคให้ผู้อ่าน โดยการมีคอลัมน์ที่สะท้อนให้เห็นภาพผู้คนในสังคมว่ามีวิถีชีวิตอย่างไร

นิโบล โควพิทักษ์เทศ (2535) วิเคราะห์เพลงไทยสมัยนิยม พบว่า มีการนำเสนอค่านิยมในสังคมไทย ได้แก่ เงินเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด นิยมเจ้านายและยศฐาบรรดาศักดิ์ เคารพอาวุโส รักพวกพ้อง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ กตัญญูรู้คุณคน รักความสนุกสนาน ชอบความสบาย เรื่องกินเรื่องใหญ่

จิรบุญ ทัศนบรรจง (2534) ศึกษาลักษณะของภาพยนตร์ไทยยอดนิยมประเภทวัยรุ่น พบว่า มีการนำเสนอแนวคิดและค่านิยมต่างๆ ได้แก่ ความรักความผูกพันระหว่างเพื่อน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความเสียสละ การเห็นคุณค่าทางการศึกษา การเห็นคุณค่าวัตถุนิยม ความเป็นตัวของตัวเอง เน้นความเป็นอิสระ ไม่พยายามมีกฎเกณฑ์ชีวิต

นักเศรษฐศาสตร์มักจะมุ่งพิจารณาการบริโภคในแง่อำนาจอธิปไตยของผู้บริโภค (consumer's sovereignty) แต่นักสังคมวิทยาสนใจเรื่องที่สินค้าอุปโภคบริโภคบางอย่างได้กลายเป็นเครื่องหมายของสถานภาพ โดยเฉพาะนักสังคมวิทยาที่ยึดตามแนววิพากษ์ (Critical theory) มักพิจารณาวัฒนธรรมการบริโภคว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจากกลอุบายการสร้างรสนิยมของรัฐกิจ และเป็นการจัดฉากโฆษณาการตลาดในอุ้งมือผู้ผลิต สังคมวิทยาในโลกตะวันตกซึ่งได้รับอิทธิพลจากมุมมองอุตสาหกรรมวัฒนธรรม (culture industry perspective) จากสำนักคิดแฟรงค์เฟิร์ต (Frankfurt School) มองวัฒนธรรมการบริโภคว่าไม่มีคุณค่า (สุริชัย หวันแก้ว, 2540: 1-3)

Serge Latouche (อ้างถึงใน Steven Miles, 1998: 150) เห็นว่า ผู้ที่สูญเสียมากที่สุดในโลกของการบริโภคนิยม คือ โลกที่สาม ความร่ำรวยและความก้าวหน้าของบุคคลในตะวันตกได้รับการสนับสนุนให้ไปในทางตรงข้ามกับประชาชนในโลกที่สามด้วยเหตุที่สิ่งที่โลกตะวันตกได้รับกินมาเท่ากับเป็นสิ่งที่โลกที่สามสูญเสียจากรายได้ ทุนนิยมตะวันตกและการบริโภคเป็นความไม่เท่าเทียมกันตลอดไปจากการที่ต้องชำระหนี้ของประเทศอยู่เสมอของประเทศโลกที่สาม

Henri Lefebvre (อ้างถึงใน สิริพร สมบูรณ์บุรณะ, 2538 : 19-22) เห็นว่า สัญลักษณ์ต่างๆในสังคมเข้ามาบงการและตัดสินใจการใช้ชีวิตของมนุษย์ โดยอาศัยระบบข้าราชการ(bureaucratic society) ในการจัดสรรตัวเลือกที่ได้กำหนดไว้แล้ว (determined choice) หลายๆตัว เพื่อให้คนเลือกรู้สึกว่าคนมีเสรีภาพ ซึ่งในระยะยาวสังคมจะต้องประสบกับความล้มเหลว เพราะไม่มีอำนาจใดๆที่จะสามารถลดหย่อนความปรารถนาของมนุษย์ได้ ดังนั้นจึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงแบบแผนของชีวิตใหม่

Latouche (อ้างถึงใน Steven Miles, 1998: 150-151) เห็นว่า ความอ่อนแอที่ลึกกว่าของความว่างเปล่าทางจิตใจและสังคมที่ไร้จริยธรรมเป็นต้นทุนของการเพิ่มขึ้นของการเพิ่มขึ้นของมาตรฐานการดำเนินชีวิตต่อหัวในประเทศที่เงินคือทุกสิ่งทุกอย่างและจิตวิญญาณตกต่ำสู่วงจรของความเห็นแก่ตัวและความคดโกง (the rise in per capita standards of living has been obtained at the cost of a deeper malaise in spiritually empty and immoral society where money is all and where soul is degraded in constant cycle of selfishness and manipulation)

แนวคิดบริโภคนิยมถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าขัดหลักศีลธรรมทางศาสนาเช่นพุทธธรรมหรืออิสลามจากหลักที่ว่า ปึงเจกภาพของผู้บริโภคตามแนวโน้มเป็นปึงเจกภาพลวงตา ผู้บริโภคถูกชักจูงให้รู้สึกว่าตนเองได้เลือกเสพด้วยตัวเองทั้งๆที่ถูกปั่นหัวด้วยการโฆษณา ความต้องการตามวัฒนธรรมบริโภคเป็นความต้องการเทียม เป็นผลมาจากค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง เจ้าคุณพระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต (อ้างถึงใน สุริชัย หวันแก้ว: 4-5) ได้วิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ว่า

ดังความตอนหนึ่งในสารสันของนายกรัฐมนตรี ถึงที่ประชุมสัมมนาตนาพระคณาธิการทั่วราชอาณาจักร วันที่ 18 เมษายน 2503 ว่า “นี่เป็นเรื่องที่ทางรัฐบาลและกระผมเองร้องขอ เพราะเหตุว่า พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามีอยู่ทุกทางที่สามารถจะเลือกเอามาสอนหรือจูงใจให้คนประพฤติปฏิบัติ มีคำสอนให้คนมักน้อย สันโดษ ไม่อยากทำอะไร ไม่อยากได้อะไรอย่างที่เคยสอนกันว่า ไม่จำเป็นต้องขวนขวาย คายแล้วก็เอาไปไม่ได้ คำสอนนี้อาจจะเหมาะสำหรับกาลสมัยหนึ่ง แต่จะไม่เหมาะสำหรับสมัยปฏิวัติ ซึ่งต้องการความขวนขวายหาทางก้าวหน้า จำต้องเลือกสรรเอาธรรมะที่สอนให้มีวิริยะอุตสาหะ ขยันหมั่นเพียร ประกอบสัมมาชีพ ไม่ประมาท ไม่หวังพึ่งคนอื่น ฟังแต่ตนเอง และความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจ เหล่านี้ ซึ่งกระผมเข้าใจว่า

มีพุทธทาสภิกขุอยู่มากหลายที่จะนำมาสอนได้ จึงใคร่ขอร้องคณะสงฆ์ให้พยายามสอนคนไปในทางนี้”

คงต้องยอมรับว่า ในการส่งสาส์นกล่าวคำเสนอแนะนี้ ผู้นำของรัฐมีเจตนาดี ต้องการให้เกิดคุณประโยชน์สุขและความเจริญก้าวหน้าแก่บ้านเมือง แต่ปัญหาอยู่ที่ความคิดเห็นและความรู้ความเข้าใจ โดยเฉพาะทฤษฎีที่เป็นฐานของความคิด

ผู้นำฝ่ายบ้านเมืองในเวลานั้นไม่เข้าใจว่า ถ้าประชาชนมีความอยากมากๆ คืออยากมีกินมีใช้ อยากมีรายได้ อยากมีสิ่งฟุ่มเฟือยบำรุงบำเรอความสุขพร้อมๆ ไปด้วย อยากได้เงินมากๆ ก็จะพากันขยันขันแข็งทำงานทำการเป็นการใหญ่ บ้านเมืองก็จะพัฒนา แต่ถ้าประชาชนสันโดษ คือพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ รู้จักอิ่มรู้จักพอ ก็จะไม่กระตือรือร้นชวนชวน หรือถึงกับเกียจคร้าน การพัฒนาบ้านเมืองก็จะไม่สำเร็จ

ความเข้าใจอย่างนี้ มองดูเผินๆ ก็คล้ายจะเป็นจริง แต่ที่แท้เป็นความเข้าใจผิดซ้อนกันทีเดียว 3 ชั้น คือ ผู้บริหารประเทศเป็นเช่นเดียวกับชาวบ้านหรือสังคมไทยทั่วไปที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมที่กล่าวถึงนั้น เคลื่อนคลาดไม่ชัดเจนพอ แล้วกลับมีความเห็นเป็นปฏิกริยาต่อหลักการนั้นที่ตนเข้าใจไม่ถูกต้องอยู่แล้ว พร้อมกันนั้นหลักการในการพัฒนาที่ตนใช้เป็นฐานในการมองก็ไม่ถูกต้อง และในที่สุดความเข้าใจความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างหลักการพัฒนาที่ตนจะนำมาใช้กับผลที่ต้องการก็ไม่ถูกต้องอีก

ทั้งหมดนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อปัญหาในการพัฒนา ทำให้เราเริ่มต้นยุคพัฒนาอย่างผิดพลาดแล้วเดินผิดทางสืบมา

เจ้าคุณพระธรรมปิฎก (2535) กล่าวถึงปัญหาของสังคมไทยว่า กระบวนการพัฒนาที่ผ่านมามุ่งไปทางวัตถุมาก แต่เมื่อใช้เวลาไปมากพอสมควรแล้ว สังคมไทยยังมีปัญหาทั้งเก่าใหม่มากมาย โดยเฉพาะเรื่องความเสื่อมโทรมทาง จริยธรรม และเมื่อสังคมมีค่านิยมทางวัตถุสูง ยิ่งหนุนให้เกิด

ปัญหาจริยธรรมได้ง่าย และเป็นแรงดันให้แก้ไขปัญหาจริยธรรมได้ยาก สังคมไทยปัจจุบันเป็นสังคมที่มีความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยมาก ค่านิยมสำคัญที่ผูกกันบ่อยมากคือค่านิยมชอบบริโภค ไม่ชอบผลิต อันจะไปสนับสนุนนิสัยฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย เพราะคนที่ชอบบริโภคก็ย่อมแสวงหาแต่สิ่งที่จะบริโภค ใช้จ่ายมากมายเพื่อให้มีสิ่งที่จะบำรุงบำเรอตัวให้มากที่สุด ไม่รู้จักสิ้นสุด และเมื่อไม่ทำการผลิต การพัฒนาประเทศก็ไม่สำเร็จ เมื่อไม่ผลิต ไม่ชอบทำงาน ปัญหาอื่นๆก็จะตามมา เช่น ปัญหาหนี้สินทั้งในระดับบุคคล ระดับครอบครัวและระดับประเทศ

การชอบบริโภค ไม่ชอบผลิตนี้ เป็นทั้งปัญหาและต้นเหตุของปัญหาที่ตามมามากมาย และสัมพันธ์โยงกันไปโยงกันมา เช่น ค่านิยมชอบความโก้เก๋ ทำให้คนมีวัตถุดิบของไว้เพื่ออวดโก้ อวดมั่งมี อวดฐานะกัน ซึ่งก็จะไปสนับสนุนนิสัยฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย และก็จะไปสนับสนุนค่านิยมในการบริโภค และไปสัมพันธ์กับลักษณะมุ่งการสนุกสนาน ซึ่งย่อมไม่สนับสนุนให้คนทำงาน เกิดการขาดความรับผิดชอบในการงานและต่อสังคม ขาดระเบียบวินัย ปัญหาเรื่องคอร์รัปชันก็อาจไปสัมพันธ์กับเรื่องชอบบริโภคไม่ชอบผลิตด้วย เพราะเมื่อชอบบริโภคมากก็ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยมาก และก็ต้องหาทรัพย์สินเงินทองมาก เมื่อไม่ได้มาโดยทางที่ถูกต้อง ก็ต้องได้มาในทางไม่สุจริต รวมทั้งเรื่องอบายมุข ประเทศไทยปัจจุบันมีอบายมุขมาก ซึ่งก็ไปสัมพันธ์กับเรื่องฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยอีก

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (2538) กล่าวว่า บริโภคนิยมทำให้คนหลงในความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย ทำให้คนไม่รู้จักศักยภาพที่แท้จริงของตน ต้องการเพียงเคลื่อนย้ายสถานะของตนเอง ต้องการให้เป็นที่ยอมรับ บริโภคนิยมผูกติดอยู่กับลัทธิทุนนิยม ทำให้คนสยบยอมกับโลกจริต ให้เห็นเงินเป็นพระเจ้า งานคือเงิน เงินคืองานบันดาลสุข เป็นวิถีที่ผิดพื้นฐานภูมิธรรมเดิมของคนไทย แต่ก็ล้างสมองคนได้อย่างได้ผล จนคนยอมขายทุกอย่างเป็นสินค้า และทุนนิยมยังผูกติดอยู่กับอำนาจนิยมซึ่งเป็นตัวแทนของโทสจริต เพราะอำนาจต้องการสั่งให้คนทำตาม ในขณะที่ทุนนิยมหรือโลกจริตใช้วิธีหลอกล่อ ใช้การโฆษณาสินค้าทางสื่อมวลชนอย่างมีเล่ห์เพทุบายให้คนหลงหรือคล้อยตามไป ภาษาของบริโภคนิยมจะเป็นไปในทางอำพราง ให้ภาษาต่างประเทศมาสะกด เสกสรรปั้นแต่งโดยสื่อต่างๆ นอกจากนี้บริโภคนิยมยังผูกติดอยู่กับนวจักรวรรดินิยม (Neo-colonialism) ซึ่งเติบโตขึ้นในอเมริกา นวจักรวรรดินิยมมีปรัชญาพื้นฐานที่ไม่รับระบบศักดินาของอังกฤษและฝรั่งเศส ทุกคนเสมอกันทางการเมือง แล้วจึงเสนอให้คนเสมอกันทางวัฒนธรรม แต่ไม่เสมอกันทางเศรษฐกิจ การเสมอกันทางวัฒนธรรมเป็นการลวงให้เห็นดังหนึ่งเสมอกันทางเศรษฐกิจ ด้วยการกินอาหารคล้ายๆกัน แต่งตัวคล้ายๆกัน อเมริกาสร้างความต้องการ (created need) โดยการสร้างภาพลักษณ์ผ่านการโฆษณาชวน

เชื่อให้ใครๆเห็นว่าคนจำเป็นต้องมีสิ่งนั้นสิ่งนี้ ถ้าได้เสพสิ่งนั้นสิ่งนี้จะได้รับความสุขขั้นนั้นๆ แม้แต่ กีฬาสตรี การเมืองก็ถูกใช้เพื่อรับใช้บริโภคนิยม

ธนิทร์ ศิรณานนท์ (2539) ศึกษาวิถีชีวิตของเยาวชนไทยในกระแสโลกาภิวัตน์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีแนวโน้มที่จะเห็นด้วยกับค่านิยมการใช้ชีวิตแบบตะวันตกมากขึ้น เช่น ด้านปรัชญาของการประสบความสำเร็จในชีวิต ร้อยละ 54 ที่เห็นด้วยและเห็นด้วยอย่างยิ่งกับข้อความ “การประสบความสำเร็จในชีวิตคือการมีอาชีพที่มีรายได้สูง เพราะในปัจจุบันผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมสูงเป็นที่นับหน้าถือตามากกว่าบุคคลที่มีแต่ความดีงานเท่านั้น” ด้านอาชีพที่พึงปรารถนา ร้อยละ 51 แสดงความเห็นด้วยและเห็นด้วยอย่างยิ่งกับข้อความ “สำหรับฉัน อาชีพที่น่าสนใจ คืออาชีพอะไรก็ได้ที่ทำรายได้มากพอที่จะหาซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ตนเองได้อย่างใจปรารถนา ไม่ว่าจะที่บ้าน รถยนต์ ที่ดินหรือเครื่องประดับที่แสดงถึงฐานะที่ร่ำรวย” และผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นว่า น้ำใจของคนไทยลดลง เพราะการแข่งขันในสังคมมีสูง การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีน้อยลง ต่างคนต่างอยู่ มีการเอาัดเอาเปรียบในสังคมมากขึ้น คนไทยมุ่งตักตวงผลประโยชน์เข้าตนมากขึ้น การเห็นอกเห็นใจผู้อื่นลดลง ความเกรงใจเลือนหายไป

ชุลีพร เขวงศักดิ์โสภาคย์ (2541) ศึกษาการใช้ชีวิตแบบตะวันตกของวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 65.5 มีการใช้ชีวิตแบบตะวันตกในระดับปานกลาง ร้อยละ 23.7 ใช้ชีวิตแบบตะวันตกในระดับสูงและสูงมาก

ณัฐวุฒิ ศรีกัตัญญ (2540) ศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิตของวัยรุ่นในกรุงเทพมหานคร พบว่า กลุ่มเจนเนอเรชั่นวายได้รับอิทธิพลจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่มาพร้อมกับสื่อประเภทต่างๆค่อนข้างมาก เป็นกลุ่มที่มีอำนาจซื้อสูง ไม่ค่อยเห็นคุณค่าของเงิน และเป็นพวกวัตถุนิยม

แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรม

จริยธรรมเป็นคำที่มีความหมายกว้าง ครอบคลุมไปถึงระเบียบสังคม กฎหมาย กฎศีลธรรม ตามศาสนา และค่านิยมของคนในกลุ่มสังคมเดียวกัน โดยทั่วไป จริยธรรม (morality) หมายถึง กฎเกณฑ์หรือมาตรฐานที่สังคมสร้างขึ้นเพื่อแบ่งการกระทำที่ดี ถูกและควร ออกจากการกระทำที่ไม่ดี ผิดและไม่ควร

Brown นักจิตวิทยาสังคมของอเมริกา (1965 อ้างถึงใน พนมไพร อภรณ์รัตน์, 2526 : 9) กล่าวว่า จริยธรรมคือระบบกฎเกณฑ์ต่างๆที่บุคคลใช้ในการแยกการกระทำที่ถูกต้องจากการกระทำที่ผิด บราวน์เชื่อว่า จริยธรรมของบุคคลและสังคมนั้นเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ จริยธรรมของบุคคลอาจเปลี่ยนแปลงได้เองตามธรรมชาติ เนื่องจากสาเหตุอย่างน้อย 3 ประการ คือ เปลี่ยนเพราะความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคล เปลี่ยนเพราะได้รับอิทธิพลของจริยธรรมจากสังคมอื่น และเปลี่ยนเพราะบุคคลอยู่ในสถานการณ์ที่แปลกใหม่

สุรางค์ ไคว์ตระกูล ได้รวบรวมความหมายของจริยธรรมซึ่งนักคิดหลายท่านได้ให้นิยามไว้ เช่น

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525): ธรรมะที่เป็นข้อปฏิบัติเกี่ยวกับศีลธรรมและกฎศีลธรรม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2502): แนวทางความประพฤติและการปฏิบัติเพื่อการบรรลุถึงสภาพชีวิตอันทรงคุณค่าที่พึงประสงค์

พระเทพเวที (2528): มรรคหรือมัชฌิมาปฏิปทาซึ่งหมายถึงระบบจริยธรรม ระบบความประพฤติปฏิบัติ หลักคำสอนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ดีงาม หรือหลักการครองชีวิตที่ถูกต้อง สมบูรณ์ของมนุษย์ที่จะนำไปสู่จุดมุ่งหมายคือความดับทุกข์หรือความสิ้นสุดปัญหา อยู่อย่างเป็นอิสระไร้ทุกข์

ดวงเดือน พันธุนาวิน (2524): ลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์ และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทใดประเภทหนึ่งด้วย ลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมจะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งในสองประเภท คือ เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคมนั้น คือเป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ ให้การสนับสนุน และผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ส่วนอีกประเภทหนึ่งคือลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกสังคม เป็นการกระทำที่สังคมลงโทษหรือพยายามกำจัด และผู้ที่กระทำพฤติกรรมนั้นส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่สมควร ดังนั้นผู้ที่มีจริยธรรมสูงคือผู้ที่มีลักษณะและพฤติกรรมประเภทแรกมากและประเภทหลังน้อย

รากเหง้าของวัฒนธรรมไทยนั้นอยู่บนรากฐานของสังคมเกษตร ปรัชญาเบื้องหลังวัฒนธรรมด้านความคิด การทำงาน การบริโภค คือ การพึ่งตนเอง กินน้อยอยู่น้อย รักสันโดษ พึ่งพอใจใน

สิ่งที่คนมี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สำนักในบุญคุณของธรรมชาติ เลือกเดินทางสายกลาง และมีคำสอนตามหลักพุทธศาสนาเป็นแนวทางปฏิบัติ ความรักสันโดษ (สันตญูจริกรรม) เป็นธรรมะที่สำคัญที่สุด ใครมีความสันโดษ ถึงแม้ยากจนก็เท่ากับมั่งคั่ง มีทรัพย์ใหญ่ สันโดษคือความพอใจตามมีตามได้ พอใจในสิ่งที่ตนมี สันโดษนี้ป้องกันความโลภและการทุจริต เมื่อสันโดษ พอใจในของของตน การจะได้เป็นของตน ก็ต้องได้มาด้วยความเพียรพยายามของตนเอง ต้องทำเองโดยชอบ โดยสุจริต และทำตัวให้เรียบง่าย คือมีวัตถุแต่เพียงพอประมาณ ไม่มุ่งแสวงหาวัตถุมาบำรุงบำเรอตนเอง ทำให้จิตใจระวนกระวาย แต่เอาเวลาและแรงงานไปอุทิศให้แก่ความเพียรพยายามทำกิจการที่และสิ่งที่ค้ำจาม

ปรัชญาความคิดเหล่านี้เป็นปัจจัยกำหนดการแสดงพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม (พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), 2535: 69-74; สุภางศ์ จันทวานิช, ลำอาน หิรัญบุรณะ และกุลวิฑรา กังคานนท์, 3-4; สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2533: 7)

องค์ประกอบของจริยธรรม

นักคิดหลายท่านได้กำหนดองค์ประกอบของจริยธรรมไว้หลายประการ เช่น

Brown (1965 อ้างถึงใน อภิญญา จันท์เจนจบ, 2525: 3) เห็นว่า จริยธรรม มี 3 มิติ คือ ความรู้(knowledge) ความประพฤติ(conduct) และความรู้สึก(feeling)

Hoffman (1979 อ้างถึงใน วัลภา สบายยิ่ง, 2534: 9) เห็นว่า จริยธรรมประกอบด้วยกระบวนการที่เป็นอิสระจากกัน 3 กระบวนการ คือ ความคิดทางปัญญา(moral thought) ความรู้สึกทางจริยธรรม(moral feeling) และพฤติกรรมทางจริยธรรม(moral behavior)

ดวงเดือน พันธุนาวิน กล่าวว่า จริยธรรมประกอบด้วย ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การบอกได้ว่าการกระทำชนิดใดดี ควรกระทำ การกระทำใดควรดเว้น ค่านิยมของสังคมเป็นอย่างไรทัศนคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมว่าชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้นเพียงใด เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การยกเหตุผลมากว่าอ้างการตัดสินใจที่กระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การกระทำที่บุคคลแสดงออกมาตามที่สังคมนิยม หรือดเว้นไม่แสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนค่านิยม

โครงการวิจัยการศึกษาจริยธรรมไทย ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2523 อ้างถึงใน พรหมทิพย์ ศิริวรรณบุษย์: 6) กล่าวถึงองค์ประกอบจริยธรรมว่า มี 3 ประการคือ

1.องค์ประกอบด้านความรู้ (moral reasoning) ได้แก่ ความเข้าใจเหตุผลของความถูกต้อง ค้ำจาม โดยกระบวนการคิด

2.องค์ประกอบด้านความรู้สึก (moral attitude and belief) ได้แก่ ความพึงพอใจ ศรัทธา เลื่อมใส เกิดความนิยมยินดีที่จะรับจริยธรรมนั้นมาเป็นแนวปฏิบัติ

3.องค์ประกอบด้านพฤติกรรมแสดงออก (moral conduct) ได้แก่ การกระทำที่บุคคล ตัดสินใจจะกระทำถูกหรือกระทำผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่างๆ

จริยธรรมอันเป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติของสมาชิกในสังคมได้ถูกรวบรวมและนำเสนอไว้หลายประการ เช่น จริยธรรม 9 ประการตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ (2526 อ้างถึงใน ปรีชา สังกิตติสุนทร, 2530 : 7-8) ได้แก่ ความประหยัด ความขยันหมั่นเพียร ความมีสติปัญญา การพึ่งตนเอง ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ความยึดมั่นในคุณธรรม ความมีวินัย ความรักชาติ

รัชชัชย ชัยจิรฉายากุล (2529 อ้างถึงใน สิริวรรณ ลอพันธุ์ไพบูลย์, 2532) สรุปค่านิยมพื้นฐานทางจริยธรรมของคนไทยไว้ 10 ประการ ได้แก่ ความรับผิดชอบ การมีวินัยในตนเอง ความซื่อสัตย์ การยึดหลักการ ความกตัญญูรู้คุณ ความเสียสละ ความมีน้ำใจ การตรงต่อเวลา การพึ่งพาอาศัยกัน การยึดตัวบุคคล

ชัยพร วิชาวุธ และคณะ ได้รวบรวมพฤติกรรมจากแหล่งต่างๆ เช่น เอกสารรายงานการวิจัยและผลการสัมมนาของผู้ทรงคุณวุฒิในเรื่องเกี่ยวกับจริยธรรมในสังคมไทย อาทิ รายงานการสัมมนาจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2522 รายงานการประชุมวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทย ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2523 รายงานการวิจัยเรื่องค่านิยมและระบบค่านิยมไทย: เครื่องมือในการสำรวจวัด โดยสุนทร โคมิน และสนิท สมัครการ พ.ศ. 2522 หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 การประชุมระดมสมองร่วมกับนักปรัชญา นักคิด อาทิ ดร.วิทย์ วิศทเวศย์ ดร.ระวี ภาวิไล ดร.เสรี พงศ์พิศ และได้จัดกลุ่มพฤติกรรมที่รวบรวมได้เป็น 5 กลุ่ม คือ

1.พฤติกรรมต่อตนเอง (self-directed behavior) ประกอบด้วยพฤติกรรม 3 ประเภท คือ

-การควบคุมตนเอง (self-control) หมายถึงการที่บุคคลวางเงื่อนไขการกระทำพฤติกรรมต่างๆให้ตนเอง ได้แก่ กรห้ามใจ ระงับความอยากและต้านทานการยั่วเย้า การแสดงอารมณ์อย่างไม่

ปีคบัง ความรู้ตัวไม่ประมาท ความมีวินัยต่อตนเอง ความขยันหมั่นเพียร ความพอใจในสิ่งที่ตนเองมี การตั้งมาตรฐานของตนเอง การยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข

Mischel and Mischel (1976: 84 อ้างถึงใน วัลภา สบายยิ่ง, 2534 : 11) เห็นว่า การควบคุมตนเองเกี่ยวข้องกับกระบวนการ และพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับการได้รับสิ่งที่ดี และหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ดี

Wright (1981: 92 อ้างถึงใน วัลภา สบายยิ่ง, 2534 : 11) เน้นว่า การควบคุมตนเองเป็นลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่งของจริยธรรม

-การประเมินตนเอง(self-evaluation) หมายถึงการสำรวจ ทบทวน คัดสินพฤติกรรมที่จะกระทำหรือกระทำไปแล้ว ว่าถูกต้องเหมาะสมเพียงใด ได้แก่ การสำรวจตนเอง การให้คุณค่าตนเอง ความภาคภูมิใจในตนเอง ความเชื่อมั่นในตนเอง ความรู้สึกผิด ความละเอียดใจ

-การกระทำต่อตนเอง(self-treatment) เป็นการกระทำต่อตนเองอันเนื่องมาจากการประเมินตนเองและพฤติกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับการประเมิน ได้แก่ การให้รางวัลหรือการลงโทษตนเอง การปลอบใจตนเอง การปรับปรุงตนเอง การปรุงแต่งร่างกาย การรักษาสุขภาพ

2.พฤติกรรมทางสังคม หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่แสดงออกเพื่อสังสรรค์ได้ต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่น

3.พฤติกรรมทางเศรษฐกิจ หมายถึง การกระทำอันเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก และการบริโภค

4.พฤติกรรมทางการเมือง หมายถึง พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับอำนาจ อิทธิพล และการปกครองที่บุคคลหนึ่งกระทำกับบุคคลอื่นๆ

5.พฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อม หมายถึงการกระทำต่อพืช สัตว์ วัตถุ พลังงาน และสิ่งเหนือธรรมชาติ แบ่งเป็น 5 หมวด คือ การควบคุมสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์และทำลายสิ่งแวดล้อม การสะสม ความสัมพันธ์กับสัตว์ และความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ

พฤติกรรมทางสังคม ทางเศรษฐกิจและทางการเมืองจัดหมวดตามคุณลักษณะทางพฤติกรรมที่บุคคลพึงประพฤติปฏิบัติต่อกันเป็น 5 หมวด คือ

1.การประพฤติปฏิบัติต่อกันโดยมีความซื่อสัตย์เป็นพื้นฐาน เป็นการประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมและตรงไปตรงมา ทั้งกาย วาจา และใจ เช่น การพูดปด การลักฉ้อทรัพย์ การใช้ตำแหน่งหน้าที่หาประโยชน์

2.การประพฤติปฏิบัติต่อกัน โดยมีความเสมอภาคหรือความยุติธรรมเป็นพื้นฐาน ความเสมอภาคหมายถึงการที่ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันที่จะได้รับสิ่งที่สังคมมีอยู่ตามความสามารถอย่างเต็มที่ของเขาและไม่ถือความแตกต่างระหว่างมนุษย์มาเป็นข้ออ้าง ความยุติธรรมหมายถึงการปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรง ไม่ลำเอียง เช่น การกระจายทรัพย์สินตามความสามารถ การใช้สิทธิพิเศษความลำเอียงเนื่องจากสถานภาพทางเศรษฐกิจ

3.การประพฤติปฏิบัติต่อกัน โดยมีความเมตตา-กรุณาเป็นพื้นฐาน หมายถึง จิตที่ไม่อยากให้คนอื่นเป็นทุกข์ คิดช่วยให้เป็นสุข เช่น การให้ความช่วยเหลือ การฉวยโอกาสขูดรีด การปกครองด้วยความรุนแรง

4.การประพฤติปฏิบัติต่อกัน โดยมีการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การยอมเสียสละอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของคนหมู่มากเป็นพื้นฐาน เช่น การเบียดเบียนผู้อื่น การละเลยที่จะรักษาสาธารณสมบัติ การเสียสละเพื่อชาติบ้านเมือง

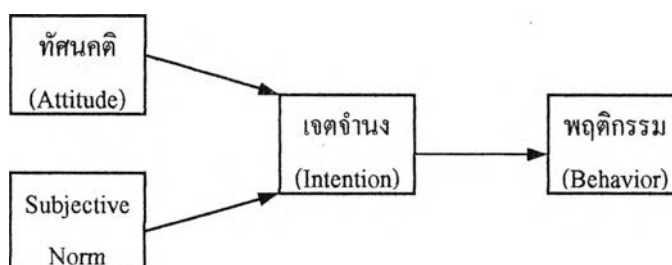
5.การประพฤติปฏิบัติต่อกันอื่นๆ ได้แก่ การปฏิบัติที่มีค่านิยม ขนบธรรมเนียมบางประการของสังคม เป็นพื้นฐาน เช่น การมีเพศสัมพันธ์นอกสมรส การประกอบมิจฉาชีพที่ไม่ผิดกฎหมาย การเป็นหูเป็นตาให้เจ้าหน้าที่บ้านเมือง ความเกรงใจ

ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (The theory of reasoned action)

วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ของสังคมจะถูกถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่รุ่นต่อไป โดยเด็ก ๆ จะค่อยๆ เรียนรู้ผ่านกระบวนการและกลวิธีต่างๆ มากมาย จนในที่สุดก็จะถูกหล่อหลอมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งการสื่อสารนับเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างหนึ่งในกระบวนการดังกล่าว Fishbein และคณะ เชื่อว่า บุคคลจะตัดสินใจแสดงพฤติกรรมต่างๆ ด้วยการพิจารณาจากเหตุผลตามข้อมูลที่ได้หาได้และความเชื่อของบุคคลว่าคนอื่นคาดหวังต่อตัวเขาอย่างไร

รุ่งฤดี ห่อนาค (2541) ศึกษาเรื่องรูปแบบการดำเนินชีวิต การเปิดรับเพลงกับความพึงพอใจที่มีต่อเพลงไทยสากลของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร พบว่า หากมีการเปิดรับเพลงไทยสากลจากสื่อต่างๆ มาก รูปแบบการดำเนินชีวิตจะดำเนินไปในทิศทางเดียวกับจุดมุ่งหมายในเหตุผลและคุณลักษณะต่างๆ ในเพลงไทยสากล

ปริศนาค้นแก้ว (2530) สำรวจความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 90.3 คิดว่าการอ่านหนังสือพิมพ์น่าจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงค่านิยม ความคิดเห็น และพฤติกรรมของตนเองมากที่สุด ร้อยละ 45.3 คิดว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นจะเป็นไปในทางที่ดีขึ้นมากที่สุด และร้อยละ 42.3 คิดว่าจะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นและแย่ลง

แผนภาพที่ 1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรม

จากแผนภาพที่ 1 การตัดสินใจแสดงพฤติกรรมของบุคคลได้รับอิทธิพลมาจากเจตจำนงของบุคคลที่จะทำเช่นนั้น Ajzen (1988 อ้างถึงใน D. J. Terry, etc., 1993 : 9) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างเจตจำนงกับพฤติกรรมที่ตามมามีค่าระหว่าง .72 ถึง .96 และมีงานวิจัยหลายชิ้นที่สนับสนุนความสัมพันธ์ดังกล่าว โดยมีค่าเฉลี่ยความสัมพันธ์อยู่ที่ .53 ความตั้งใจของบุคคลนี้ได้รับอิทธิพลมาจากตัวแปร 2 ตัวคือ ทัศนคติและความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง (Subjective norm)

ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบของบุคคลต่อการแสดงพฤติกรรม ทัศนคตินี้ได้รับอิทธิพลมาจากความเชื่อต่อผลของพฤติกรรมและการประเมินผลของพฤติกรรมที่ตามมา บุคคลจะมีทัศนคติที่ดีต่อการแสดงพฤติกรรม ถ้าเขาเชื่อว่าการแสดงพฤติกรรมจะนำผลดีมาสู่เขา และมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมที่เขาพึงพอใจ ส่วนผลเสียของพฤติกรรมจะทำให้บุคคลเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อพฤติกรรมนั้นๆ

ความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง(subjective norm) เป็นความเชื่อของบุคคลเกี่ยวกับพฤติกรรมที่คนอื่นต้องการให้เขาแสดง (normative belief) normative belief เป็นการตัดสินใจของบุคคลว่าคนอื่นคิดว่าการแสดงพฤติกรรมหนึ่งๆดีหรือไม่ แต่ในการวัดความเข้มแข็งของแรงกดดันให้แสดงพฤติกรรม (the strength of perceived normative pressure to perform a behavior) ความปรารถนาที่

จะกระทำจะนับจากกลุ่มอ้างอิงเฉพาะ กล่าวคือ ถ้าบุคคลเชื่อว่าคนที่มีความสำคัญต่อเขาต้องการให้เขาแสดง เขาก็จะแสดงพฤติกรรมนั้น

Fishbein และคณะ เชื่อว่า จะไม่มีอิทธิพลโดยตรงจากตัวแปรอื่นที่อยู่นอกสมการพยากรณ์ พฤติกรรมตามทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผลต่อพฤติกรรม จะมีก็เพียงอิทธิพลทางอ้อมเท่านั้น ทำให้มีนักวิชาการหลายท่านสนใจศึกษาข้อเท็จจริงดังกล่าว เช่น Bentler and Speckart (1975 อ้างถึงใน จิระวัฒน์ วงศ์สวัสดิวัฒน์, 2538 :172) เพิ่มอิทธิพลของพฤติกรรมเดิมทั้งโดยตรงและที่ส่งผ่านเจตจำนง พบว่าความแปรผันของพฤติกรรมที่ยังอธิบายไม่ได้ (residual variance) ลดลง และมีงานศึกษาภายหลังที่สนับสนุนข้อเท็จจริงนี้

แนวคิดเกี่ยวกับจิตวิทยาวัยรุ่น

ช่วงวัยรุ่นเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย อารมณ์ และสังคม จากเด็กไปสู่การเป็นผู้ใหญ่ และเป็นช่วงซึ่งเด็กมักรู้สึกว่าเรามีโลกของตนเอง การคบเพื่อนร่วมวัยเป็นพฤติกรรมสังคมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อจิตใจของวัยรุ่น การรวมกลุ่มทำให้เด็กมีความรู้สึกอบอุ่นใจ อย่างไรก็ตาม เด็กไม่ต้องการเพียงการรวมกลุ่มเท่านั้น แต่ต้องการสร้างความผูกพันระหว่างสมาชิกในกลุ่มแบบผู้ใหญ่อีกด้วย

Fuhrmann (1990 อ้างใน ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2538 : 387-388) ได้ศึกษาอิทธิพลของกลุ่มเพื่อนที่มีต่อวัยรุ่น พบว่า ในช่วงวัยรุ่นตอนต้น(อายุ 11-13 ปี) เด็กต้องการเพื่อนที่เข้ากันได้ ทำอะไรๆด้วยกันได้ ช่วงวัยรุ่นตอนกลาง(14-16 ปี) สัมพันธภาพระหว่างเพื่อนจะเป็นเชิงการมีความสัมพันธ์มากกว่าการทำกิจกรรมร่วมกัน โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นหญิงจะเริ่มมีความเข้มแข็งทางสัมพันธ์ด้านการไว้วางใจและความแนบแน่นทางอารมณ์ ช่วงวัยรุ่นตอนปลาย(อายุ 17 ปีขึ้นไป) วัยรุ่นจะมีวุฒิภาวะมากขึ้น สัมพันธภาพเริ่มจะมั่นคงและราบเรียบขึ้น

เด็กแต่ละคนจะเข้าสู่ช่วงวัยรุ่นไม่เท่ากัน และเด็กหญิงจะมีพัฒนาการต่างๆในช่วงวัยรุ่นเร็วกว่าเด็กชาย Luella Cole (อ้างถึงใน สุชา จันท์เอม, 2540) แบ่งช่วงอายุวัยรุ่นเป็น 5 ช่วง คือ

1.วัยเตรียมเข้าสู่วัยรุ่น	หญิง	10-13 ปี	ชาย	13-15 ปี
2.วัยรุ่นตอนต้น	หญิง	13-15 ปี	ชาย	15-17 ปี

3.วัยรุ่นตอนกลาง	หญิง	15-18 ปี	ชาย	17-19 ปี
4.วัยรุ่นตอนปลาย	หญิง	18-21 ปี	ชาย	19-21 ปี
5.วัยรุ่นผู้ใหญ่		อายุ 21 ปีขึ้นไป		

แต่ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า ช่วงความเป็นวัยรุ่นได้ขยายออกไป โดยประมาณอย่าง หลวมๆ ตั้งแต่ 12-25 ปี โดยให้เหตุผลว่า เนื่องจากเด็กทุกวันนี้ต้องอยู่ในสถานศึกษานานขึ้น การเป็นผู้ใหญ่ที่พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจต้องยืดระยะเวลาออกไป อีกทั้งรูปแบบชีวิตสมัยใหม่ทำให้เด็กมีวุฒิภาวะทางจิตใจ (maturity) ซ้ำกว่ายุคที่ผ่านมา ศรีเรื่อน แก้วกั้งवाल แบ่งช่วงวัยรุ่นออกเป็น 3 ระยะ โดยใช้เกณฑ์ความเป็นเด็ก-ผู้ใหญ่ ตัดสิน คือ อายุ 12-15 ปี เป็นช่วงวัยแรกเริ่ม ยังมีพฤติกรรมค่อนข้างไปทางเด็กอยู่มาก อายุ 16-17 ปี เป็นระยะวัยรุ่นตอนกลาง มีพฤติกรรมกำลังระหว่าง ความเป็นเด็ก-ผู้ใหญ่ ช่วงอายุ 18-25 ปี เป็นระยะวัยรุ่นตอนปลาย มีกระบวนการพฤติกรรมค่อนข้างไปทางเป็นผู้ใหญ่ (ศรีเรื่อน แก้วกั้งवाल, 2538 : 375)

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีลักษณะพัฒนาการทางอารมณ์ สังคมต่างไปจากในวัยเด็กและวัยรุ่นผู้ใหญ่ ลักษณะความต้องการของวัยรุ่น ได้แก่

1. ต้องการความเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง ทำให้วัยรุ่นแสดงพฤติกรรมในลักษณะทำตามตามเสรีภาพนอกเหนือกฎเกณฑ์ ไม่อยู่ใต้คำสั่งของผู้สูงวัยกว่า เพราะวัยรุ่นเชื่อว่าความเป็นอิสระจากผู้ที่มีอำนาจเหนือตนเป็นเครื่องหมายของความเป็นผู้ใหญ่

2. ต้องการความรู้สึกมั่นคง อบอุ่นใจ และปลอดภัย

3. ต้องการการรวมพวกพ้อง เพราะเป็นวิถีทางให้เด็กได้รับการตอบสนองหลายประการ เช่น ความอบอุ่นใจ การได้รับความยกย่อง

4. ต้องการให้คนอื่นชื่นชมตัวเอง ต้องการความเด่นในหมู่เพื่อน

5. ต้องการชอบบุคคลอื่น เป็นพัฒนาการทางสังคมประเภทการนับถือวีรบุรุษ ทำให้วัยรุ่นมีพฤติกรรมแสดงออกในทางสนิทสนมกับเพื่อน เพราะต้องการรู้จักตนเองและแสวงหาแบบอย่างในการดำเนินชีวิต

6. ต้องการเลียนแบบบุคคลอื่น อันเนื่องมาจากความต้องการชอบบุคคลอื่น วัยรุ่นจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องกระทำการต่างๆ ให้เหมือนเพื่อน

7. ต้องการสถานะและการยอมรับ (status and approval)

8. ต้องการแสวงหาประสบการณ์แปลกใหม่

9. ต้องการความถูกต้อง ยุติธรรม เพราะเด็กถือว่าความยุติธรรมเป็นลักษณะหนึ่งของความเป็นผู้ใหญ่

10. ต้องการความงดงามทางร่างกาย ต้องการให้คนอื่นชื่นชมรูปลักษณะของตนเอง

11. ต้องการคบเพื่อนต่างเพศ โดยความเจริญเติบโตของลักษณะทฤษฎีทางเพศ เป็นแรงกระตุ้นให้วัยรุ่นหญิง-ชายเริ่มสนใจซึ่งกันและกัน และมีความพอใจพบปะสังสรรค์กัน

12. ต้องการประพาศติดตามบทบาททางเพศของตน ผู้ที่รู้สึกว่าเป็นตนเอง “ไม่สมกับเป็นชายชาติหรือ หญิงสาว” จะรู้สึกไม่แน่ใจหรือไม่สบายใจเกี่ยวกับตนเอง

13. ต้องการเลือกอาชีพ เพราะเด็กเห็นความสำคัญของอาชีพ เห็นว่าเป็นเรื่องซีให้เห็นสถานะการเป็นผู้ใหญ่ และนำมาซึ่งสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2538 : 393-394, 417-418)

McKinney(1958:59 อ้างถึงใน ชูสิทธิ์ เชาวศักดิ์โสภาคย์, 2541: 37) อธิบายความต้องการพื้นฐานของวัยรุ่นไว้ ประกอบด้วย

1. ต้องการความเป็นอิสระ
2. ต้องการเป็นที่ยอมรับนับถือของสมาชิกในกลุ่ม
3. ต้องการเป็นส่วนหนึ่งในกลุ่ม เป็นที่รู้จักและเป็นที่ต้องการของบุคคลอื่น
4. ต้องการความมั่นคงในอารมณ์ทั้งความรู้สึกปลอดภัย
5. ต้องการความสำเร็จ ความพอใจและการประสบความสำเร็จในขอบเขต

ช่วงวัยรุ่นเป็นวัยที่เด็กจะต้องทำความรู้จักและเข้าใจตัวเอง (individual and identity development) พัฒนาลักษณะเฉพาะของตนที่แตกต่างจากคนอื่น (a unique and relatively stable set of personal characteristics) อารี พันธุ์ณี (2540 : 65-66) กล่าวว่า เด็กวัยรุ่นจะต้องมีความเข้าใจบทบาทของตนในสังคม และความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เด็กที่ไม่รู้ว่าตนเองคือใครจะสับสนในบทบาทของตนเองในสังคม มีปัญหาในการปรับตัวเข้ากับเพื่อนร่วมวัย เพราะมีทัศนคติต่อตนเองในทางลบ

ความสัมพันธ์ระหว่างวัยรุ่นจะช่วยให้เด็กเรียนรู้ที่จะเข้าใจความแตกต่างของคนอื่นและเรียนรู้ที่จะพัฒนาบุคลิกของตนเอง ขณะเดียวกัน เมื่อวัยรุ่นเข้าใจตัวตนของตนเองอย่างชัดเจนก็จะ

ทำให้วัยรุ่นสามารถพัฒนาความสัมพันธ์กับเพื่อนทั้งเพศเดียวกันและเพศตรงข้ามได้ (Kelvin L. Seifert and Robert J. Hoffnung, 1987: 684)

จากลักษณะพัฒนาการทางจิตวิทยาดังกล่าวทำให้เกิดแรงจูงใจทางจิตวิทยา (Psychological motivation) กระตุ้นให้เด็กมีพฤติกรรมตามกระสวนพฤติกรรมที่นิยาม เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง